

LUND UNIVERSITY

Katolska prästcelibatet i skottgluggen

Werner, Yvonne Maria

Published in:
SANS

2017

Document Version:
Manuskriptversion, referentgranskad och korrigerad (även kallat post-print)

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Werner, Y. M. (2017). Katolska prästcelibatet i skottgluggen. *SANS*, 2, 88-93.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Det katolska prästcelibatet i skottgluggen

De protestantiska kyrkorna liksom kyrkorna i Östeuropa uppmuntrar präster att ingå äktenskap. Att den katolska kyrkan håller fast vid celibatet har en disciplinär funktion.

Av Yvonne Maria Werner

De senaste årens avslöjanden av sexuella övergrepp mot minderåriga på katolska skolor och barnhem har lett till en storm av kritik i medierna och till skarpa angrepp mot den katolska kyrkoledningen. Majoriteten av de åtalade är präster, och även om det i flertalet fall inte har gått att styrka brott, har utredningarna ändå lett till många erkännanden och fällande domar i civila domstolar. Biskopar har tvingats avgå, och i USA har den katolska kyrkan fått betala skyhöga skadestånd till offren. De senaste påvarna har offentligen tagit avstånd från den slappa hanteringen av dessa övergrepp, som enligt kyrkans lära är en svår synd, och uppmanat de skyldiga att självmant underställa sig rättslig prövning och dom.

I mediedebatten har dessa sexskandaler lett till att pliktcelibatet för katolska präster åter kommit i skottgluggen och angripits med retoriska vapen hämtade från reformationstidens, upplysningens och 1800-talets antikatolska arsenal. Skarp kritik har också riktats mot att de kyrkliga myndigheterna mörkat dessa övergrepp och, som det heter, försökt skydda förövarna. Men när Vatikanen för några år sedan aviserade en strängare prövning av prästkandidaterna för att undvika att män med öppet homosexuell läggning skulle antas till präster var det annat ljud i skällan. Då talades det om diskriminering och homofobi, och homosexuella organisationer i en rad katolska länder protesterade mot beslutet. Faktum är dock att en stor del av de sexbrott som nu uppdagats har varit av homosexuell natur och riktats mot pojkar i tonåren. De flesta fallen är från perioden 1965–85 med en topp under 1970-talet, då det fanns en stark tilltro till samtalsterapi och då en ny, mer positiv syn på sexualitet höll på att slå igenom i den katolska kyrkan. Psykoterapi ansågs vara det bästa botemedlet, och många av de normbrytande prästerna och ordensmännen fick därför genomgå olika psykoterapeutiska behandlingsprogram.

KYRKANS EGNA BESTRAFFNINGSMETODER

Detta representerade något nytt i den katolska kyrkans historia. Fram till ståndssamhällets avskaffande under 1800-talet hade den katolska kyrkan haft egen rättsskipning och således kunnat straffa brottsliga präster inom ramen för det kyrkliga systemet. Men även efter det att rättsskipningen upphävts fortsatte kyrkan att utöva viss straffmyndighet över sina präster, som vid grövre förseelser kunde dömas till botgöring och placeras i klosterliga straffanstalter. Den som inte fogade sig i dessa civilrättsligt sett frivilliga sanktioner hotades med exkommunikation, alltså uteslutning ur kyrkans gemenskap.

Hur detta bestraffningssystem kunde fungera beskrivs ingående i en skrift av den tyska historikern Irmtraud Götz von Olenhusen, som undersökt hanteringen av normbrytande präster i stiftet Freiburg under 1800-talet. Flertalet brott gällde ovärdigt beteende eller olydnad mot den kyrkliga överheten. Endast ett fåtal var av sexuell natur; de flesta med kvinnor men också några fall av pederasti, alltså övergrepp mot halvvuxna pojkar. Sistnämnda typ av förbrytelser bestraffades – liksom andra former av grövre normbrott – med mångårig inspärning på kyrkliga straffanstalter med hård botgöring och andliga övningar. Men förutsättningen var att den skyldige ångrade sitt brott och underkastade sig kyrkans dom. I annat fall väntade avstängning från prästämbetet och överlämnande till den världsliga rättvisan.

Jag har i min egen forskning om katolska kyrkan i Norden under 1800- och första hälften av 1900-talet stött på ett antal sådana fall. Det första är från 1898 och inträffade på jesuiternas internatskola för pojkar utanför Köpenhamn. En lekbroder, alltså en icke-prästvigd jesuit som utförde praktiska sysslor, ertappades med att tafsa på ynglingar i sovsalen. Han skickades till en av jesuiternas utbildningsanstalter i Holland för sträng botgöring och uteslöts sedermera ur jesuitorden. Nästa fall inträffade tjugo år senare. Denna gång var den skyldige en ung dansk katolsk präst och konvertit. Han förgrep sig sexuellt på en yngling i samband med en lägervistelse och sändes efter ett internt kyrkligt domstolsförfarande till Italien för botgöring i ett benediktinkloster. Först efter fem år tilläts han återvända till Danmark, men han fick aldrig någon egentlig kyrkoherdetjänst. Han kom i stället att arbeta som skriftställare, föredragshållare och själasörjare. Vad det var för disciplinbrott han begått blev aldrig allmänt känt, och i sina memoarer beskriver han saken som om det gällt en kärleksrelation till en kvinna.

Också i den svenska katolska kyrkan förekom sådana skandaler. I början av 1930-talet uppdagades att en katolsk kyrkoherde köpt sex av unga män, vilket ledde till att han avsattes från sin tjänst och skickades till ett kloster i Tyskland för botgöring. Inte heller dennes brott blev allmänt känt, och utåt motiverades hans avsättning med sjuklighet och psykiska besvär. Han återvände sedermera till Sverige men tilläts aldrig återinträda i tjänst.

Det finns i det material som jag gått igenom också en hel rad fall som rör katolska präster i Norden som haft relationer med kvinnor. I de allvarligare fallen tillgreps de ovan beskrivna disciplinstraffen. Bland dessa ärenden finns också två mer spektakulära fall från 1860- respektive 1920-talet, där prästerna ifråga hemligen gift sig. Från katolsk utgångspunkt är sådana äktenskap ogiltiga, som ett konkubinät, alltså samlevnad mellan två ogifta. De båda prästerna ångrade sitt normbrott och underkastade sig kyrklig dom och bestraffning, vilken på sedvanligt sätt innebar botgöring i kloster. I det senare fallet hade prästen hunnit bli far innan han bröt förbindelsen med sin sambo. Båda de övergivna kvinnorna fick visst understöd från katolska kyrkan.

INTENSIFIERAD RELIGIONSUTÖVNING SOM BOTEMEDEL

Botgöring, andaktsövningar, bön och askes – alltså självförsakelse och späkning – var de medel som användes för att föra felande präster tillbaka till den rätta vägen. Brott mot celibatlöftet ansågs nämligen vara ett tecken på att det andliga livet och relationen till Gud hade försvagats, vilket i sin tur hade bidragit till att förstärka de syndiga böjelserna. Tanken var alltså att de felande personerna skulle övervinna sina syndiga böjelser genom en intensifierad religionsutövning. Men den ålagda askesen sågs inte bara som ett straff, utan också som en hjälp. Asketiska övningar var ett viktigt inslag i den katolska religionsutövningen och hade en stark ställning i det andliga liv som tillämpades inom de religiösa ordnarna och deras lekmannaorganisationer. Den positiva inställningen till askes sammanhänger med den katolska doktrinen om människans rättfärdiggörelse, vilken i sin klassiska utformning starkt betonade betydelsen av goda gärningar, inte minst gärningar i form av bön, andakter och askes. Denna asketiska norm förblev förhärskande fram till 1960-talet, då Andra Vatikankonciliet (1962–65) öppnade vägen på bred front för teologisk nyorientering och reformering av det religiösa livet.

Fram till dess hade den katolska kyrkan varit mycket sluten, vilket sammanhängde med utvecklingen under 1800-talet då kyrkorna förlorade sin tidigare privilegierade ställning i

samhället. För att försvara kyrkan mot statliga ingrepp, skydda de troende mot den sekulariserade världens inflytelser och skapa gynnsamma förutsättningar för inre och yttre mission byggde den katolska hierarkin i samverkan med de allt starkare katolska lekmanarörelserna upp ett system av organisationer och föreningar av alla de slag, alltifrån religiösa sällskap till folkliga massorganisationer och fackföreningar. Privata katolska sjukhus, skolor och ålderdomshem grundades i stort antal och spelade en viktig roll i denna katolska försvarsstrategi.

Samtidigt bildades katolska politiska partier och en slagkraftig tidningspress för att tillvarata katolska intressen. Gemene man hade en stark bindning till kyrkan, och många unga människor valde att bli präster eller söka sig till ordenslivet. Prästerna hade en stark ställning i detta kyrkliga system, och deras roll som medlare mellan Gud och människor underströks. Vid prästseminarierna fostrades de blivande prästerna till en klosterlig livsstil, och klosterlivet ansågs vara det mest fulländade uttrycket för den katolska livsformen. En präst skulle inte bara vara sakramentsförvaltare, lärare och ledare för de troende, utan förväntades också vara en förebild vad gällde andaktsliv och asketisk livsföring.

MODERNISERINGENS VINDAR OCH TRADITIONENS MAKT

Med Andra Vatikankonciliet, vars syfte var att anpassa kyrkan till de nya levnadsmönstren i västvärlden, inleddes en genomgripande omvandlingsprocess av det kyrkliga livet. Lekmännens roll i kyrkan uppvärderades, liksom också det äktenskapliga livet och sexualiteten, de asketiska idealen tonades ner och prästrollen fick en mer funktionell karaktär. Dessa reformer hälsades av många med glädje, medan andra betraktade dem som avfall från de katolska principerna. Följden blev att den katolska kyrkan råkade in i en djup identitetskris, vilken tog sig uttryck i växande polarisering och en inomkatolsk protestkultur. Katolikernas kyrkliga bindning försvagades, och församlingsmedlemmarnas deltagande i gudstjänsterna föll raskt. Tiotusentals ordensmedlemmar lämnade sina ordnar, och ett stort antal präster gav upp sitt ämbete – många efter att först ha gift sig – samtidigt som nyrekryteringen sjönk till ett bottenläge. Den katolska festkulturen ändrade på många håll karaktär genom att de traditionella processionerna och andakterna ersattes av mer profana gemenskapsformer. Påven och den katolska kyrkoledningen stod handfallna inför denna utveckling, och de försök som gjordes att återställa ordningen bidrog snarast till att förstärka den kyrkliga krisen.

Det var under denna turbulenta tid av förändring och kris som de flesta av de nu uppdagade

sexövergreppen ägde rum, vilka alltså liksom tidigare hanterades internt, om än enligt moderna principer. Att katolska kyrkan samtidigt fick allt större problem med att tillgodose behovet av präster bidrog till att många av förövarna fick behålla sina kyrkliga tjänster. Krisen är än i dag långt ifrån övervunnen, och flera uppmärksammade fall av sexövergrepp har noterats även i nyare tid. Men under de senaste trettio åren har det skett en successiv återtraditionalisering av den katolska kyrkan, och denna utveckling förstärktes under den föregående påven Benedictus. Riktlinjerna för prästutbildningen har blivit striktare. Det finns också en ny förståelse för askesens och det andliga livets betydelse för den prästerliga spiritualiteten och en övertygelse om att det krävs ett liv i celibat för att efter döden kunna nå himmelriket.

Samtidigt ska tilläggas att det faktiskt inte finns några strikt teologiska skäl att behålla pliktcelibatet för katolska präster. Inom de med Rom förenade kyrkorna i östra Europa finns inget celibat för präster, utan tvärtom ett krav på äktenskap. Giftna protestantiska präster som konverterar och blir katolska präster får också fortsätta att leva i äktenskap. Celibatet är alltså inte en del av kyrkans egentliga lära, utan en disciplinär ordning baserad på ett bibliskt förankrat råd, vars syfte är att förverkliga en intensivare form av gudsgemenskap. I nuläget finns det dock, även om vissa inomkatolska grupper reser krav på detta, inget som talar för att prästcelibatet skulle komma att upphävas i den katolska kyrkan.

En tidigare version av denna artikel har publicerats som understreckare i *Svenska Dagbladet*.